„Tito důstojníci jsou dodnes zavázáni mu vděčností…“

Sledování bývalého ministra Františka Machníka a jeho přátel agenty OBZ za třetí republiky

LUKÁŠ KOPECKÝ

Dne 16. dubna 1947 ve tři hodiny odpoledne začalo před Národním soudem jako soudem čestným hlavní líčení v případu Františka Machníka.[1] Bývalý středoškolský profesor a ředitel, poslanec za agrární stranu a v letech 1935–1938 ministr národní obrany byl obviněn z toho, že se v době zvýšeného ohrožení republiky, tedy po 21. květnu 1938, v Klatovech a jinde nechoval tak, jak se slušelo na věrného a statečného občana československého. Tím se měl provinit podle § 4 dekretu prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. a měl za to být také zbaven práv podle § 5 téhož dekretu.

Předsedou senátu byl JUDr. Otokar Urban, soudce Nejvyššího soudu, přísedícími Václav Konopa, Olga Karaváková, Oldřich Andrýsík, Antonín Bašný, Karel Kučera a Jaroslav Augusta.[2] Žalobu zastupoval náměstek národního prokurátora JUDr. Josef Urválek.[3]

Senát vyslechl obžalobu, Machníkovu obhajobu, ústní i písemná svědectví. Pak odešel k poradě. Jeho členové shledali Machníkovy novinové i veřejné projevy nezávadnými. Jednohlasně rozhodli o naprosté nevině bývalého ministra.[4]

Ve 21.30 vynesl předseda senátu rozsudek. Na třinácti stranách písemného vyhotovení pak podrobně zdůvodnil, proč byl obžalovaný v plném rozsahu osvobozen.[5] Ve zdůvodnění se uvádí, že za vinu se mu kladla pouze veřejná vystoupení a projevy za druhé republiky, protože všechny ostatní uvedené skutečnosti (tj. především kontakty s politiky německých stran v ČSR) nejsou nijak časově specifikovány a jde o pouhá ilustrační fakta, která měla doložit politické založení obviněného. Neví se, do jakého období spadají, takže je těžko je vůbec nějak posuzovat. Soud tedy hodnotil pouze Machníkovy projevy na schůzích Strany národní jednoty a uveřejněné v tisku. V rozsudku jsou všechny problematické pasáže doslova citovány. Nakonec však *neshledal Národní soud*

1 K jeho osobě srovnej KOPECKÝ, Lukáš: *František Machník – život agrárního politika a ministra národní obrany.* Diplomová práce. FF JČU, České Budějovice 2011. Viz https://theses.cz/id/cvd63e/DP_Luk_Kopeck.pdf (citováno k 2. 11. 2014).

2 *NA*, f. Národní soud (dále jen NS), k. 169, sp. zn. ČNs 3/47, Protokol o hlavním líčení z 16. 4. 1947.

3 JUDr. Josef Urválek (1910–1979), neblaze proslulý prokurátor politických procesů v komunistickém Československu po únoru 1948. Nejhorší jeho angažovaností byla účast v procesu s Dr. Miladou Horákovou. Člen sociální demokracie, v roce 1945 vstoupil do KSČ. Od února 1949 stál v čele českobudějovické Krajské prokuratury a navíc byl pravidelně povoláván do Prahy ke Státnímu soudu jako prokurátor v nejvýznamnějších politických procesech. Později zůstal v hlavním městě natrvalo.

4 *NA*, f. NS, k. 169, sp. zn. ČNs 3/47, Poradní protokol.

5 Tamtéž, Rozsudek nad Františkem Machníkem z 16. 4. 1947. *Národní soud v Praze jako soud čestný uznal dne 16. dubna 1947 po provedeném hlavním přelíčení takto právem: Obviněný FRANTIŠEK MACHNÍK, 60 letý, ředitel střední hospodářské školy v. v., v Klatovech čp. 197 zprošťuje se podle § 259 č. 2 trestního řádu obvinění vzneseného naň pro provinění podle § 4 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945 č. 17 Sb. o Národním soudu, ve znění zákona ze dne 18. prosince 1946 č. 245 Sb., jehož se měl dopustit tím, že se v době po 21. květnu 1938 v Klatovech a jinde jako osoba, která byla vedoucím postavením v životě politickém vázána být svým spoluobčanům vlasteneckým vzorem, nechoval jak se slušelo na věrného a statečného občana československého.*

Ve středu 16. dubna 1947 byl zahájen před Národním soudem v Praze na Karlově náměstí proces s bývalým ministrem národní obrany, jednašedesátiletým Františkem Machníkem. Soudu předsedá dr. Urban a národního prokurátora zastupuje dr. Urválek (dobový popisek). Foto: ČTK

po velmi bedlivém jejich zhodnocení, že by na základě jich mohl být obviněný označen za občana nevěrného a nestatečného. Pokud však obviněný mluvil o věcech sem spadajících, zejména o demokracii, nelze v jeho vývodech spatřovat nic, co by bylo namířeno proti základním zásadám, na kterých byla naše republika vybudována. Volání po autoritě, zejména na straně vlády, nelze považovat za nějaké sklony nedemokratické nebo fašistické a totalitní. Ani systém dvou stran nelze označit za nedemokratický, a to ani za předpokladu, že strana Národní jednoty byla míněna jako strana vládní a strana práce jako strana loayální oposice. Soud potvrdil, že Machník nikdy nevystupoval proti Edvardu Benešovi, naopak *se obviněný osoby presidenta ve svých projevech zastával a o odstranění jeho podobizen a to pouze z veřejných místností se nikterak nebral*. Senát pak zcela odmítl, že by Machník při veřejném projevu na manifestaci Strany národní jednoty v Rokycanech mluvil o koncentračních táborech pro české komunisty. Ač to tvrdilo několik svědků (členů klatovské KSČ), *jde zřejmě o omyl, ježto podle ve spisech založené relace o projevu obviněného v Rokycanech ze 7. února 1939 obviněný nic podobného neřekl*. Soud pak zcela popřel, že by se Machník někdy choval nevlastenecky a šel proti vlastní zemi. *Všechny projevy obviněného jsou, pokud jde o jeho poměr k republice, jasně neseny duchem vlasteneckým. Je z nich patrno, že obviněnému šlo o to, za každou cenu udržet samostatnost republiky třebas v dočasně omezených hranicích. Pro výtku nevěrnosti republice a nestatečnosti není v jeho projevech opory.* Závěr rozsudku zcela snímá z Machníka podezření, že by se mohl něčím provinit a poškodit tak republiku, naopak potvrzuje jeho statečnost v letech okupace a nacistického věznění. *A celkový posudek o činnosti po 21. květnu 1938 pak vyzní, že dotyčný se choval jako věrný a statečný občan československý* […] *Obviněný se v káznici choval jako poctivý, nesmlouvavý a neohrožený Čech a zastával vždy národní stanovisko (svědectví MUDr. Ctimíra Nohejla). Touto zjištěnou činností a postojem obviněného za okupace byla by daleko vyvážena případná závadnost projevů obviněného v době mezi Mnichovem a 15. březnem, kterou ovšem Národní soud vyloučil. Vzhledem k tomu byl obviněný podle § 259 č. 2 trestního řádu obvinění na něho vzneseného v plném rozsahu zproštěn.*[6]

Ani právně nezpochybnitelný verdikt však pro F. Machníka neznamenal klidné stáří. Po útrapách prožitých v časech protektorátních (trest smrti následně změněný na 10 let káznice) a poválečných (vyšetřován takřka 2 roky) měl ve svých jedenašedesáti letech právo na odpočinek. Jenže aktivita bezpečnostních orgánů kolem jeho osoby se po osvobozujícím rozsudku v žádném případě nezastavila. Agenti Obranného zpravodajství (OBZ)[7] dál prověřovali jeho kontakty. Jednak kvůli jeho stykům s důstojníky armády, ale i pro jeho aktivity při možné snaze o obnovu agrární strany.[8]

Obranné zpravodajství, tato nikým nekontrolovaná organizace, však Machníka monitorovalo již dávno před procesem a pomáhalo ministerstvu vnitra shánět a dodávat „důkazy“,

6 Tamtéž.

7 Podrobněji k OBZ viz HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. ÚDV, Praha 2003 a HANZLÍK, František – POSPÍŠIL, Jaroslav: *Soumrak demokracie. Reicinovo obranné zpravodajství na cestě KSČ k moci*. LÍPA, Vizovice 2000.

8 KOPECKÝ, Lukáš: František Machník – život agrárního politika a ministra národní obrany. In: ROKOSKÝ, Jaroslav (ed.): *Vysokoškoláci o totalitě 2011. Sborník oceněných studentských prací*. ÚSTR, Praha 2012, s. 239.

které měly prokazovat jeho provinění a kolaboraci s okupačním režimem. Byl to sám náčelník Hlavní správy OBZ Bedřich Reicin[9], který v lednu 1946 poslal Vojenské kanceláři prezidenta republiky (VKPR) fotokopie Machníkovy válečné žádosti o milost, která podle něj byla důkazem, že *v úřadě ministra národní obrany hájil zájmy Němců proti zájmům hlavního štábu armády.*[10]

SLEDOVÁNÍ KLATOVSKÝCH DŮSTOJNÍKŮ

Na jaře 1947 rekapituluje shrnující zpráva[11] pro nadřízené v Praze výsledky místního šetření OBZ kolem Machníka (v té době již v důchodu) a jeho pobytu v Klatovech. Uvádí se v ní, že se Machník pravidelně stýká s členy místní vojenské posádky, kteří jsou mu oddáni a kteří jej pravidelně a velmi dobře informují o všem, co je s armádou spojeno. Kamarádský poměr měl udržovat s pplk. Hergetem[12] a velitelem 2. jezdecké korouhve v Klatovech pplk. Václavem Ouředníkem.[13] Dále se měl stýkat s plk. jezdectva v. v. Ladislavem Nedbalem[14], plk. v. v. Aloisem Michovským, pplk. pěchoty Václavem Čabradou, mjr. kancelářské služby Karlem Horejcem, pplk. pěchoty Matějem Pechmanem, škpt. dělostřelectva Bohumilem Nenadálem, škpt. pěchoty Václavem Hřebcem, škpt. Františkem Lálou[15], kpt. pě-

FRANTIŠEK MACHNÍK
(30. 4. 1886 Nebřehovice u Strakonic – 21. 11. 1967 Ždánice u Hodonína)

Narodil se v rodině sedláka, vystudoval českobudějovické reálné gymnázium a filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. V letech 1911–1919 byl profesorem češtiny a němčiny v Chrudimi, následně v Klatovech. Tam byl pak od léta 1925 až do dubna 1942 také ředitelem hospodářské školy.

Od mládí působil v agrární straně, v letech 1925–1939 byl poslancem Národního shromáždění. Vrcholem jeho politické kariéry byl post ministra národní obrany, který zastával od června 1935 do září 1938, tedy v nejtěžších okamžicích existence první republiky.

Za německé okupace byl v červenci 1943 uvězněn a v únoru 1944 odsouzen za velezradu (štvaní proti Říši a nenávist proti německému národu, sympatie a podpora exilové vlády prezidenta Beneše a přípravné porady o vytvoření ilegální odbojové organizace) k trestu smrti, ale rozsudek mu byl následně změněn na 10 let káznice. Po válce byl vyšetřován kvůli údajné kolaboraci, v roce 1947 byl ale Národním soudem osvobozen. V dubnu 1952 byl, opět kvůli „velezradě“ (spolupráce s protikomunistickým odbojem) a neoznámení trestných činů, zatčen Státní bezpečností a v prosinci téhož roku potrestán Státním soudem pěti lety odnětí svobody. Na základě amnestie prezidenta Antonína Zápotockého z května 1953 byl propuštěn na svobodu. Celá jeho rodina pak byla sledována Státní bezpečností až do počátku 60. let.

Detailněji KOPECKÝ, Lukáš: *František Machník – život agrárního politika a ministra národní obrany.* Diplomová práce. FF JČU, České Budějovice 2011.

Foto: archiv autora

9 Bedřich Reicin (1911–1952) působil od roku 1942 v Československé vojenské jednotce v Sovětském svazu, nejprve jako osvětový, později jako zpravodajský důstojník. Po osvobození se stal náčelníkem Hlavní správy OBZ. V letech 1948–1951 byl náměstkem ministra národní obrany pro kádrovou práci. V listopadu 1952 byl odsouzen na základě vykonstruovaných obvinění v procesu s Rudolfem Slánským a popraven. Detailněji viz HANZLÍK, František: O „bílých místech“ v životě Bedřicha Reicina. *Soudobé dějiny*, 2008, roč. 15, č. 1, s. 22–61.

10 *ABS*, f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky 1945–1954 (dále jen 302), sign. 302-113-2, Zpráva Bedřicha Reicina VKPR z 28. ledna 1946 o zajištění fotokopie žádosti o milost.

11 Tamtéž, Hlášení OBZ o činnosti Františka Machníka z 27. května 1947.

12 Josef Herget, od října 1946 do listopadu 1947 náčelník štábu 11. pěší divize armády v Plzni. Vzhledem k aktuální nedostupnosti fondů Vojenského historického archivu jsou biografické informace o zde zmiňovaných důstojnících pouze kusé. Informace k Hergetovi čerpám z http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/398552#398552 (citováno k 2. 11. 2014).

13 Václav Ouředník (1892–1956), syn rolníka, ruský legionář, za první republiky sloužil v Klatovech u jezdeckého pluku č. 4, za války vězněn klatovským Gestapem a v Malé pevnosti Terezín, posléze velitel jezdecké korouhve č. 2. v Týně nad Vltavou, Českém Krumlově a Klatovech. Po únoru 1948 byl z armády propuštěn. Za informace k jeho osobě děkuji rodině Aloise Ptáka.

14 Ladislav Nedbal (1885–1952), v letech 1936–1938 velitel jezdeckého pluku č. 4 „Antonína Švehly“ v Klatovech, v roce 1950 odsouzen na doživotí za velezradu a vyzvědačství. Ve vězení byl doslova udřepován k smrti. Za informace k jeho osobě jsem zavázán Janu Jirákovi.

15 František Lála (1908–?), absolvent učitelského ústavu a vojenské akademie v Hranicích na Moravě, ve 30. letech sloužil u různých

Jedna z prvních fotografií po osvobození koncentračního tábora Dachau (pořízena nejspíše 30. dubna 1945). František Machník je uprostřed v pruhovaném vězeňském mundúru, po jeho pravici vyšehradský kanovník a lidovecký politik Bohumil Stašek. Foto: archiv Jany Sehnalové

choty Jiřím Smutným, kpt. pěchoty Jindřichem Schlickem[16] a také brig. gen. Vašátkem.[17] Do této „společnosti" pak ještě podle hlášení patřil plk. v. v. Karel Janota. Podle zprávy se měl Machník v sokolské jízdárně jezdeckých kasáren vyjádřit v tom smyslu, že jej ti „lumpové" konečně osvobodili a může se volně pohybovat mezi lidmi.

Se zmíněným pplk. Hergetem se dle hlášení měl v dubnu a květnu 1947 scházet velmi často. Například jejich takřka hodinu a půl dlouhý rozhovor na klatovském náměstí sledoval příslušník OBZ škpt. Hlaváček. Schůzka pokračovala ve vinárně u Václava Černého[18]. Předseda ONV v Klatovech Viťha pak dle zprávy sdělil, že se zmíněný Schlick častěji ve svém klatovském bytě setkával s bývalými šlechtici Waldenheimem (sic)[19], Windischgrätzem[20] a Ketzenbrockem (sic).[21] Zpráva byla OBZ hodnocena jako velmi kvalitní, protože na informátory bylo spolehnutí. Ti dále zaznamenali řeči, které se vedly v Klatovech, že Machník bude v budoucnu ještě mnoho znamenat, že bude rozhodující a vlivnou osobností. Národně socialistická strana ho měla použít k jistým politickým cílům, neboť Machník měl stálý okruh přívrženců. To lze vyvozovat z toho, psalo OBZ, že je v pravidelném styku s poslancem Ústavodárného Národního shromáždění (ÚNS) Josefem Ševčíkem[22] z Újezdce u Měcholup a s ním také jezdí autem do Prahy a do Poděbrad, kde měl obnovovat staré známosti. Poslední věcí, kterou pak zpráva dovozuje, je údajný výrazný Machníkův podíl na poválečném návratu posádky dragounů[23] do Klatov.[24]

pluků, za protektorátu tajemník památkového úřadu v Klatovech, zapojen do odboje, po válce velitel 5. roty II. praporu Šumavského strážního pluku v Nýrsku, posléze u jezdecké korouhve v Klatovech.

16 Jindřich Schlick (1916–1994), v letech 1947–1949 bydlel v Kerssenbrockově vile v Klatovech (viz pozn. 21), krom vojenské služby stojí za zmínku, že se po roce 1990 stal členem Řádu maltézských rytířů. Za informace děkuji paní Marii Sternbergové.

17 Václav Vašátko (1891–1966), ruský legionář, za druhé světové války vězněn v koncentračním táboře Gross Rosen, od září 1945 velitel 11. pěší divize československé armády v Plzni. Po únoru 1948 z armády propuštěn. Náčelníkem štábu v jeho jednotce byl Josef Herget. Informace čerpány z http://www.vets.estranky.cz/clanky/galerie-hrdinu/plukovnik-vasatko-vaclav.html (citováno k 2. 11. 2014).

18 Jedná se o vinárnu v dnešní Pražské ulici č. p. 155/I v Klatovech. Srov. PROTIVA, Josef – RUBÁŠ, Ivan: *Klatovy kdysi a dnes. Netradiční pohled do historie města II.* Nakladatelství Majka, Klatovy 2010, s. 106.

19 Míněn zřejmě majitel panství Bezděkov Karl Gottfried Korb von Weidenheim (1900–1975).

20 Josef Windischgrätz (1895–1970), právník a obchodník, poslední soukromý majitel hradu a zámku Velhartice, majetek dle nejnovějšího bádání velmi pravděpodobně neoprávněně zkonfiskován. K jeho osobě a majetkovým problémům srov. připravovanou studii ZEMANOVÁ, Nina: Velhartice a Windischgrätzové ve 40. letech 20. století. In: *Sborník prací z historie a dějin umění*, 2015, č. 8. Historická společnost, Klatovy 2015. Autorce děkuji za poskytnutí textu a další cenné informace.

21 Zkomolené jméno kapitána jezdectva Klementa Kerssenbrocka (1883–1960), který si ve 30. letech nechal postavit vilu v dnešní Riegrově ulici v Klatovech. To bylo ono místo setkávání šlechticů. Za informace k jeho osobě a dalším šlechticům jsem zavázán paní Marii Sternbergové, Kerssenbrockově vnučce.

22 Josef Ševčík (1906–1961), předválečný agrární činitel na Klatovsku, v letech 1946–1948 poslanec Ústavodárného Národního shromáždění za národní socialisty. V roce 1948 za dramatických okolností uprchl do zahraničí. Žil pak v Paříži a New Yorku a působil v exilových organizacích.

23 Město Klatovy je proslavené „svými" dragouny dlouhá staletí. Za první republiky byl ve městě dislokován jezdecký pluk č. 4. Jeho velitelé Josef Dostál a Ladislav Nedbal patřili k nejbližším Machníkovým přátelům. Po válce zde byla od 1. listopadu 1946 umístěna jezdecká korouhev 2, která tvořila součást jezdecké brigády, jejíž velitelství vzniklo v září 1945 v Pardubicích. Jezdecká korouhev 2 se skládala z velitelství, jezdecké eskadrony 2, remontní eskadrony 2 a náhradní eskadrony 2 (všechny Týn nad Vltavou), vozatajské

Tuto zprávu, podepsanou Štěpánem Plačkem[25], pak v lehce upravené podobě 4. června směrovalo na 5. oddělení ministerstva národní obrany také ministerstvo vnitra.[26]

O pět dní později zpravodajec Plaček zaslal tamtéž informace o důstojnících klatovské posádky, kteří údajně měli působit v kolaborantských organizacích, například ve Svazu pro spolupráci s Němci, a o jejich styku s Machníkem. Měli v něm mj. být Herget, Ouředník, škpt. Bayer (viz dále) a Václav Šimandl.[27] Podle Plačka bylo velmi zvláštní, že mohou tito důstojníci vzhledem ke své okupační činnosti dále sloužit v armádě. Další jmenované osoby se pak za války měly pravidelně stýkat s Lašem.[28]

Dále Plaček uváděl, že vzhledem k důležitosti klatovské posádky by měla být situace co nejdříve vyřešena, nejlépe jejich přeložením, aby ztratili možnost být v kontaktu s Machníkem. Protože šlo o jeho přátele z dob první republiky, měli ho pravidelně informovat o stavu vojska, a tedy vyzradit i důvěrné informace. Celá tato, podle zprávy *agrární klika* se měla scházet v Klatovech ve vinárně Václava Černého či u Bicků.[29] *Pokračují v protipolitice státu, neštítí se ani prostředků hnusných karikatur předsedy vlády. Byly v Klatovech vydány a jedna údajně vyvěšena u Černých. Nejvíce se snaží zvyklávati* (sic) *mínění v řadách zemědělců, kdy užívají každého politického přehmatu na okrese ve svůj prospěch. Prohlašují, že ještě přijde jejich doba, kdy si postaví svoji stranu. Mají i dost finančních prostředků, peníze měli ulity…* Plaček doporučoval OBZ nasadit do Klatov nastálo svého spolehlivého důstojníka, aby byla „reakční“ klatovská posádka pod každodenním dohledem a situace se mohla brzy vyřešit. Poslední informace se týkala civilních osob, které se s Machníkem pravidelně stýkaly: *…primář Dobruvský* (sic)[30], *Dr. Pořízka, Kostrba, Vindl* (sic)[31], *ing. Klíma. Bicek vozí pokyny do Prahy a řídí tam záležitosti a zájmy celé agrární bašty Klatovska. Dodatečně postoupím další. Upozorňuji, že agrárníci zde stojí v protipolitice státu a snaží se o uplatnění své podvratné politiky.*[32]

Plačkova slova a slovník si nijak nezadají s dokumenty vzniklými po 25. únoru 1948. Ostré vymezování se vůči agrární straně bylo v té době stále v kurzu[33], ačkoli uběhl už rok od parlamentních voleb. Z dokumentu však můžeme vycítit obavy z možného vlivu bývalých agrárníků. Přestože bylo po soudu s Rudolfem Beranem[34], před druhdy nejsilnější politickou stranou měla tehdejší moc stále respekt. Dá se říci, že v podstatě již zbytečně, neboť její zákaz vyslovený v Košickém vládním programu a následná ostrakizace a vláčení jejích bývalých politiků po soudech jí zasadily „definitivní ránu“. Agrárníci navíc ani neměli možnost se jakkoli veřejně projevit, tisk nemohl otisknout žádné jejich stanovisko, jejich argumenty nebyly brány v potaz, neboť dle všeobecného mínění se strana zasloužila o mnichovskou katastrofu a 15. březen 1939, čímž se neodčinitelně provinila na národě, takže nemůže dále existovat.

Další zpráva z července 1947, kterou podepsal důstojník OBZ „Jan“, přináší nové informace o dění kolem

eskadrony 5 (Rokycany) a vozatajské eskadrony 6 (České Budějovice). Její poválečná cesta vedla z Týna nad Vltavou přes Český Krumlov právě do města karafiátů. Na základě dalších rozhodnutí byla od 1. června 1948 přemístěna do Rokycan, avšak již k 1. 10. 1949 definitivně zanikla. Srov. http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/115615 (citováno k 2. 11. 2014).

24 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, Hlášení OBZ o činnosti Františka Machníka z 27. května 1947.

25 K životu Štěpána Plačka srov. KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček. Život zpravodajského fanatika ve službách KSČ.* ÚSTR, Praha 2010.

26 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, dopis MV 5. oddělení MNO ze 4. června 1947 o aktivitách Františka Machníka.

27 Dle svědectví nebyl Šimandl žádným kolaborantem, naopak za války působil v klatovské odbojové skupině Niva. *AA*, rozhovor autora s Františkem Wiendlem, Klatovy, 9. dubna 2014.

28 Jaroslav Laš (1896–1945), vydatel a šéfredaktor *Klatovských listů*, které se za protektorátu „proslavily“ řadou antisemitských článků a protižidovských výzev. V květnu 1945 spáchal v Rakovníku sebevraždu. Za informace o J. Lašovi děkuji panu Ivanu Rubášovi.

29 František Bicek (1890–1955), Machníkův blízký přítel, člen agrární strany, druhorepublikový a protektorátní starosta Klatov, posléze předseda Okresní správní komise a poválečný činovník odborů. Po únoru 1948 byl perzekvován, pracoval jako dělník.

30 Jde o primáře klatovské nemocnice (v letech 1918–1951) MUDr. Karla Dobruského (?–1954), rodinného přítele Františka Machníka již z 20. let.

31 Správně František Wiendl starší (1890–1975), tesařský mistr, protinacistický odbojář, účastník 3. odboje. Dne 14. 12. 1950 byl v monstrprocesu odsouzen k 25 rokům odnětí svobody, propuštěn 16. října 1959. Dle vzpomínek se jako národní socialista s Machníkem prakticky nestýkal. *AA*, rozhovor autora s Františkem Wiendlem, Klatovy, 9. dubna 2014.

32 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, Hlášení Štěpána Plačka na MNO z 9. června 1947.

33 ROKOSKÝ, Jaroslav: „Nebyli jsme zrádci ani zbabělci.“ Představitelé agrární strany v politické kultuře třetí republiky. In: KOURA, Petr – RANDÁK, Jan (eds.): *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006*. FF UK – Dokořán, Praha 2008, s. 340–363.

34 Rudolf Beran (1887–1954), předseda agrární strany 1935–1938, předseda vlády Česko-Slovenska a na počátku Protektorátu. V roce 1947 odsouzen v politickém procesu k trestu 20 let odnětí svobody. Blíže viz TÝŽ: Poválečný proces s předsedou agrární strany Rudolfem Beranem. In: FOITZIK, Jan – PERNES, Jiří (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „Případ Slánský“. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze*. ÚSD AV ČR – Prius, Praha – Brno 2005, s. 115–129.

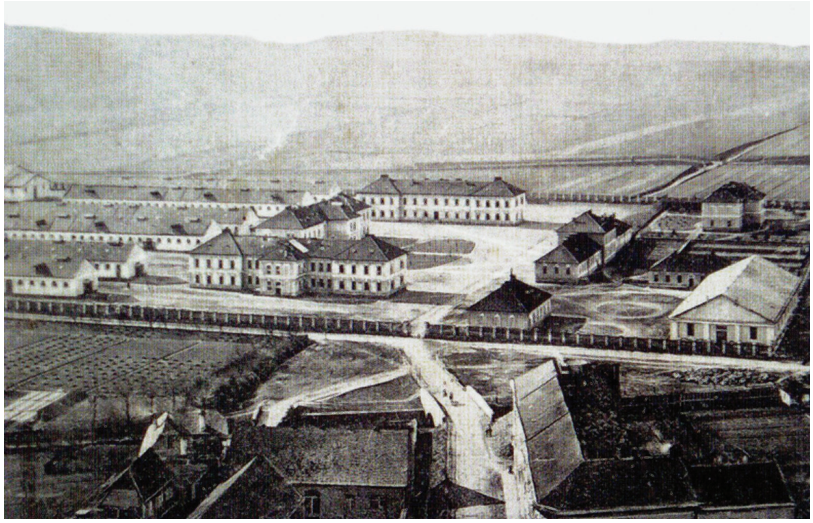

Klatovská jezdecká kasárna na fotografii z dob první republiky *Foto: archiv Ivana Rubáše*

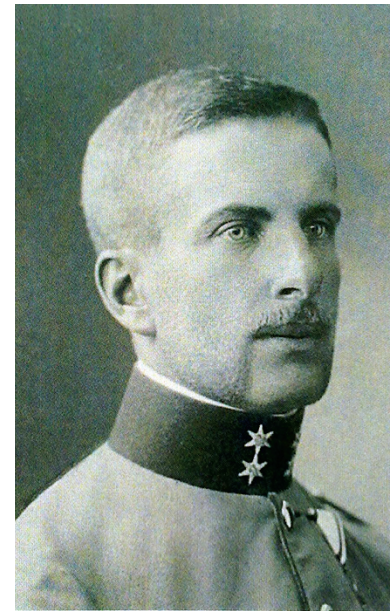

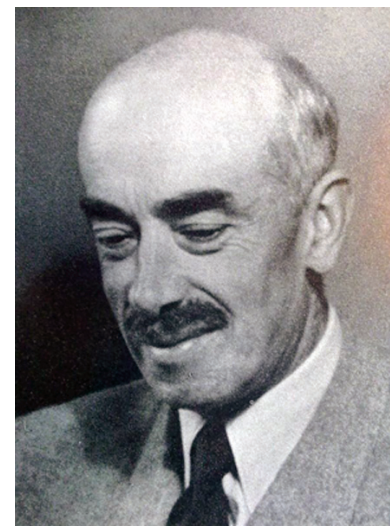

Klement Kerssenbrock, dole Josef Windischgrätz Foto: archiv Marie Sternbergové a Windisch-Graetz, ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert

Machníka a můžeme konstatovat, že si OBZ „vzalo k srdci" Plačkovo nabádání k intenzivnějšímu sledování jeho okolí, především vojáků. Podle tohoto dokumentu měl Machník 2. července sdělit škpt. Maříkovi (mj. oblastnímu inspektorovi Svazu brannosti), aby si dal velký pozor na své členstvím v KSČ, poněvadž až přijde převrat, který komunisty zbaví moci, pak samozřejmě není vyhlídka, že by mohl dále sloužit v armádě. Dále měl Machník chodit bez propustky do bývalých jezdeckých kasáren, tam se volně pohybovat a vybírat si koně na ježdění, jak se mu zachtělo. Ovšem členové jízdního odboru Sokola nechtěli, aby s nimi jezdil. Obrátili se se svou výhradou výše, ale dostalo se jim odpovědi, že o tom může rozhodnout pouze náčelník jezdeckého odboru dr. Hostaš nebo velitel 2. jezdecké korouhve Václav Ouředník, kteří, jak se ve zprávě píše, *Machníkovi jistě nic neřeknou proto, že za 1. republiky patřili k stejnému agrárnímu táboru a dnes jistě také.* O půlnoci 13. června měl Machník ve vinárně Václava Černého v rámci „pátečních zpěvů" pronést řeč, ve které se měl osazenstva dotázat, kdo že se na něj ptal na ministerstvu, zda vůbec smí vstupovat do klatovských jezdeckých kasáren. Týž večer měl bujaře slavit osvobozující rozsudek, který bral jako své vítězství nad komunisty.[35]

Nadřízení považovali zprávu za velmi zajímavou. Konstatovali, že se *Machník přestává bát*,[36] což mělo souviset se snahou agrárníků do příštích voleb, plánovaných na rok 1948, znovu vybudovat stranu nebo alespoň dosadit její představitele na kandidátky lidovců či národních socialistů. Svědčit o tom měl i fakt, že jim pomáhal prosazovat jejich zájmy, například velkostatkářům sepisovat osnovu nových zemědělských zákonů, snažit se o znovubudování Selských jízd atd. Zajímavé je také závěrečné konstatování: *Zařízeno sledování Machníka a celé společnosti.*[37]

Přes relativně podrobný popis Machníkových aktivit nebyl Reicin s prací informátorů OBZ spokojen. Uprostřed prázdnin tak psal na velitelství v Táboře, které mělo sledování klatovských důstojníků na starosti, a požadoval předložení vyčerpávající zprávy o stycích členů vojenské posádky s Machníkem, včetně návrhů, koho z nich by bylo záhodno z Klatov

35 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, hlášení informátora „Oko" z 5. července 1947.
36 Tamtéž, hodnocení zprávy příslušníkem „Janem" z 10. července 1947.
37 Tamtéž.

přemístit. Nové přešetření bylo podle něj nutné, protože v dosavadních zprávách byla řada rozporů a v některých případech jen dohady.[38]

ÚVAHY O BUDOUCNOSTI KLATOVSKÉ POSÁDKY

Promptní odpověď, pod kterou je podepsán major Horský, má sedm stran a do detailu rekapituluje dosavadní práci OBZ.[39] Podle ní měl být Machník v době před rozsudkem ve svém chování ostražitý a stýkat se pouze s úzkým kruhem přátel. Pak však *rostlo jeho sebevědomí*, ukazoval se na veřejnosti a zpravodajci pojali podezření, že se chce se svými přáteli pokusit o reaktivování bývalé agrární strany jako páté strany.[40] Ovšem jeho politický vliv byl následně označen jako malý a hlášení rozvědky za přeceněná.

V době sledování udržoval Machník styky *se svým synovcem Františkem Denkem, mlynářem z Kolince u Klatov, kde se s ním scházeli ještě zubní technik Jindřich Dvořáček z Kolince, statkáři František Princ z Kolince, Chroust a Jan Novák z Jindřichovic, Václav Ond*[e]*r, majitel podniku na výrobu obuvy* (sic) *a jeho bratr řezník, oba z Kolince. Někdy se sešli ve vinárně obchodníka Kotouna v Kolinci. Na těchto schůzkách probírali* (sic) *se politické poměry, bylo hovořeno o páté politické straně. Uvedené osoby mají podle názoru Z*[emské]*Ú*[ústřední]*Z*[pravodajské][41] *Klatovy negativní poměr k vládní politice.*

Pak se předložené informace vrací zase až do doby rozsudku s tím, že Machník měl na počátku dubna 1947 odjíždět několikrát z Klatov ve společnosti poslance Ševčíka. Pravidelně měl navštěvovat vinárnu Václava Černého při různých společenských akcích. OBZ nezapomnělo zdůraznit, že Machník *se stýkal pouze s úzkým kruhem klatovské smetánky* a pravidelně také s přítelem Černým jezdili na hony.

Pozorovatelé posuzovali i lidi, kteří se kolem Machníka pochybovali. Rozdělili je do tří skupin. Do první řadili lidi z úzkého kruhu, *mezi těmito se Machník pohybuje ve staré tradici ministra N*[árodní]*O*[brany] *a je také těmito „panem ministrem“ oslovován*. Ve druhé měli být ti, kteří sice jeho aktivity kritizovali a nebrali ho vážně, přesto ho ale stále oslovovali „pane ministře“.

K poslední skupině patří osoby, které zaujímají k Machníkovi naprosto záporný postoj. Jsou to příslušníci pokrokového smýšlení a ponejvíce pracující třídy, která podrobuje Machníkovy styky kritice. Machník sám jako člověk toužící po slávě se však kojí nadějí, že jednou přijde jeho čas a sláva.

Pak se již zpráva dostala k – z Reicinova pohledu – nejzávažnější problematice: k otázce důstojníků klatovské posádky. V hodnocení vztahu mezi Machníkem a vojáky se objevovaly pojmy jako první republika, agrární strana, vděčnost, společenské styky, jezdectvo, protekce. Zmíněn byl i poslední předválečný velitel klatovských „dragounů“ plk. jezdectva Ladislav Nedbal, toho času již na penzi. V době poválečné bylo toto vše ve valné většině negativizováno. Dále materiál analyzuje Machníkovo přátelství a společenské vztahy s pplk. Hergetem. *Pplk. gšt. Josef Herget, náčelník štábu 11. divise, jest zdánlivě energický a schopný, ale silně karieristický, dosud nevybředl z předmnichovských poměrů, jest západnického smýšlení, má nepříznivý postoj k O*[brannému]*Z*[pravodajství] *a nehodí se v dosavadním přidělení.* Být věren tradici prvorepublikové armády se v létě 1947 už nenosilo.

V informacích o veliteli kpt. Schlickovi se naplno odráží doba vzniku celé zprávy – společenský styk s nenáviděnou šlechtou, navíc nosící německá příjmení, považuje její autor za nepřijatelný. Ještě ke všemu měl Schlick udržovat poměr s ovdovělou dcerou bývalého starosty Klatov a Machníkova přítele Františka Bicka. Na tom by nebylo nic zlého, kdyby Bicek *nebyl zatížen z okupační doby*.[42]

Následovaly krátké charakteristiky dalších důstojníků, škpt. Josefa Hlaváčka, škpt. Václava Hřebce a kpt. Ferdinanda Wojciaszyka. První dva měli „škraloup“, protože byli po skončení války vyšetřováni pro úplatkářství. Opět šlo o to ukázat, s jakou „společností“ se Machník a spol. stýkají. Typické ovšem je, že v době, kdy byla zpráva pro Reicina psána, bylo vyšetřování v případě Hlaváčka dosud neuzavřené a Hřebec byl obviněn zproštěn.

Velitel 2. jezdecké korouhve v Klatovech pplk. Václav Ouředník byl charakterizován jako velmi nevýrazný člen machníkovské společnosti, bez vlastního názoru a velmi opatrný. Přímým stykům s Machníkem se vyhýbal, a přestože své sympatie nedával příliš najevo, OBZ ho charakterizovalo jako „Machníkova příznivce“.

Nesmírně zajímavý je pak posudek posledního ze „skupiny“, škpt. Vratislava Bayera, muže, od nějž pocházela velká většina informací k Machníkovi

38 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, dopis Bedřicha Reicina velitelství 2. oblasti v Táboře z 26. července 1947.

39 Tamtéž, Styky Františka Machníka s důstojníky, zpráva 5. oddělení velitelství 2. štábu Bedřichu Reicinovi z 18. srpna 1947.

40 Po válce byly v rámci Národní fronty v českých zemích povoleny pouze čtyři politické strany – KSČ, ČSL, ČSNS a ČSSD. Mělo to přispět ke zjednodušení politického systému, ale zároveň k vypořádání se s konkurenčními partajemi, které nebyly povoleny kvůli údajné kolaboraci.

41 Provizorní bezpečnostní složka, která byla od 1. května do konce roku 1947 zřízena v Praze, Brně a Ostravě ze zpravodajských centrál Zemského odboru bezpečnosti II. Srov. DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945–1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. ÚDV, Praha 2007, s. 35.

42 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, Styky Františka Machníka s důstojníky, zpráva 5. oddělení velitelství 2. štábu Bedřichu Reicinovi z 18. srpna 1947.

Josef Ševčík, poválečný předseda Hospodářského družstva v Klatovech, poslanec Ústavodárného Národního shromáždění a Machníkův blízký přítel. Vpravo poválečný velitel klatovské 2. jezdecké korouhve Václav Ouředník na svatební fotografii ze 30. let.

Foto: Archiv Poslanecké sněmovny a rodiny Aloise Ptáka

samotnému a k jeho přátelům. Bayer bydlel ve Švihově u Klatov a byl členem KSČ. Na Machníka měl mít svým způsobem „spadeno", neboť kvůli němu měl být v roce 1932 vyloučen z agrární strany jeho otec. Po studiích na klatovské hospodářské škole (kde byl Machník ředitelem) se stal důstojníkem z povolání, po válce byl místonáčelníkem jezdeckého odboru Sokola.

To, že občas docházel do vinárny Václava Černého, odůvodňoval před agenty OBZ zpravodajskými zájmy. Ti ho přesto charakterizovali jako osobu, která si to nechce rozházet na žádné straně, *rád se ohání pokrokovými názory a svou politickou příslušností, ale na druhé straně se k Machníkovi vyjadřuje velmi opatrně a připouští, že se k němu Machník chová velmi přátelsky.* Ze strany konkurenční složky, tedy zpravodajců MV, byl ovšem pokládán za naprosto spolehlivého, což potvrzoval i protimachníkovský postoj jeho otce, který měl upozornit na finanční machinace v klatovském Hospodářském družstvu, za kterými měli stát Machník s Ševčíkem (viz dále).

Závěrečné hodnocení a návrhy pro Reicina mají dvě strany formátu A4. Největší problém spatřovalo OBZ v přesunutí jezdecké korouhve do Klatov, čímž se podle zpravodajců obnovily přátelské styky *ve staré agrární tradici*, které považovali za „škodlivé". Většina klatovské posádky byla charakterizována jako výrazně promachníkovská, i když své smýšlení nedávala veřejně najevo a byla opatrná. *Podvědomě v nich žije naděje, že by se přece ještě jednou mohl Machník dostat k moci, a dále vzpomínka na to co Machník dříve jako ministr N*[árodní] *O*[brany] *pro jezdce učinil.*[43] *Toto je ještě živeno civilní machníkovskou společností. Jaká je tato společnost, odráží se v tom, že do této společnosti patří lidé, kteří dodnes udržují styky s Lídou Baarovou-Kopeckou.*[44]

Na druhé straně však vojáci velmi často reptali proti přemístění korouhve do Klatov, což pro ně znamenalo komplikace (bydlení v kasárnách) především proto, že za svými rodinami museli dojíždět do Týna nad Vltavou. Vzbuzovalo to jejich odpor vůči veliteli Václavu Ouředníkovi, který z Klatov pocházel a měl tam vilku. OBZ však samo uznávalo, že tento důvod byl zcela absurdní, přestože jinak na umístění 2. jezdecké korouhve do města neshledávalo nic pozitivního vzhledem k místní tradici a zdejšímu Machníkovu bydlišti.

Na závěr zprávy Horský navrhuje Reicinovi, jak naložit s důstojníky klatovské posádky. *V důsledku shora uvedeného by bylo nejlepším řešením zvolit pro jezdeckou korouhev jinou posádku. V případě, že by se nedalo toto uskutečnit, pak doporučuji: 1./ změnu velitele jezd*[ecké] *korouhve 2 za velitele energičtějšího, který by měl větší vliv na gážistický sbor a nebyl zatížen*

43 Zde se OBZ vrací k upřednostňování jezdectva před jinými typy zbraní ve 30. letech, za které byli právem kritizováni ministři obrany za agrární stranu Bohumír Bradáč a František Machník, oba se silným vztahem k Selským jízdám. Tehdejší kritika logicky mířila také na zajišťování krmiva pro koně v armádě, z něhož profitovali především sedláci – příslušníci agrární strany.

44 Míněna herečka Lída Baarová (1914–2000), po válce vyšetřovaná především pro své styky s nacistickým ministrem propagandy Josephem Goebbelsem.

machníkovskou minulostí, 2./ přemístění škpt. Lály, škpt. Smutného a kpt. Schlicka do jiné posádky, 3./ přemístění pplk. Hergeta na jiné působiště, kde by neměl možnost osobního styku s Machníkem, 4./ přemístění škpt. Hlaváčka z dosav[adního] *přidělení u 11. divise na jiné působiště, protože je podezření, že jako člen štábu divise může býti pro Machníka zdrojem zpráv.*[45]

V mezidobí přineslo *Rudé právo* zprávu s titulkem „Tak hospodaří klatovské družstvo, vedené nár[odně] soc[ialistickým] posl[ancem] Ševčíkem“. Vyjadřovalo se v ní k tomu, že členům Hospodářského družstva v Klatovech bylo vyplaceno dva a půl milionu korun z vázaných vkladů a podílů, z toho půl milionu právě Machníkovi. Problém byl v tom, že peníze dostali pouze velkostatkáři a rolníci přišli zkrátka. *Rudé právo* žádalo příslušné úřady o vyšetření celé věci, zejména pak role poslance Ševčíka, předsedy družstva. Neopomnělo samozřejmě zmínit, že Machník se velmi často pohybuje v jeho společnosti. A na závěr napsalo: *Upozorňujeme ministerstvo národní obrany na to, že panu Machníkovi je dovoleno vcházet do klatovských jezdeckých kasáren, kdy se mu zachce, chodí do kanceláří jistých důstojníků i skladišť, navštěvuje vojenskou jízdárnu a poroučí si, který kůň mu má být přistaven, aby si mohl zarajtovat*.[46]

Následkem toho pplk. Ouředník 11. srpna svolal důstojnické shromáždění, na němž na přítomné apeloval, aby omezili své společenské styky v Klatovech a vyhýbali se společnosti, která není považována za vhodnou.[47]

Než vyvodíme závěr z těchto sledování a slídění okolo Machníkovy osoby, měli bychom vědět, kdo dle mínění OBZ patřil do tzv. civilní společnosti bývalého ministra. Podle souhrnu zpracovaného OBZ se ve vinárně každý pátek (někdy i v úterý) kromě něj scházeli: Ing. Nejtek[48] s chotí MUDr. Tesařovou, výrobce nábytku Formánek s chotí, majitel továrny na uzeniny z Janovic nad Úhlavou Pavlík, statkář Leo Kohout ze Soustova, úředník klatovského berního úřadu Eduard Eisner, vedoucí úředník místní spořitelny Jindřich Urban, hodinář Vlk a obě dcery Františka Bicka.

Zvláštní odstavec pak pisatel vyhradil *staré Machníkově agrární klice*, do níž zařadil druhorepublikového a protektorátního starostu Klatov Františka Bicka, ředitele Hospodářského družstva Kostrbu, prokuristu téže organizace Kalinu a MUDr. Matějíčka. K nim se pak po válce přiřadili statkáři Červený z Kalu, Luňák z Podolí a Ševčík z Újezdce. Dále si autor neodpustil i určité zhodnocení: *Jaké styky tato společnost má, toho je důkazem, že např. u Pavlíka a MUDra. Matějíčka*[49] *byla před krátkým časem na návštěvě Lída Baarová se svým snoubencem Kopeckým.*[50] *Za okupace byly návštěvy Baarové častější. O Pavlíčkovi* (sic) *se traduje, že továrnu postavil na nohy pomocí dodávek něm. armádě* […] *Je ryze západnického ražení právě tak jako jeho dcera, která za doby pobytu A*[merické]*A*[rmády] *na našem území udržovala styky s amer. důstojníky a dodnes objeví-li se v Klatovech nějaký amer. důstojník při ofic. příležitosti, je snaha tohoto k nim pozvat.*[51]

Kromě seznamu pravidelných návštěvníků vinárny disponovalo OBZ také jmenným seznamem s daty narození všech obyvatel domu čp. 197/I v Klatovech, v Rooseveltově ulici, který Machníkovi patřil a ve kterém též s manželkou bydlel.[52]

PŘÁTELSTVÍ JAKO CEJCH

OBZ primárně sledovalo vojenské osoby, nicméně je na mnoha místech spojuje s množstvím dalších lidí, kteří na první pohled nemají s Machníkem nic společného. Přes škpt. Schlicka však vedla cesta k již zmiňovaným Weidenheimovi, Windischgrätzovi a Kerssenbrockovi. V dokumentech jsou označováni jako zprofanovaní šlechtici s rodinnými příslušníky v Rakousku a v Německu v americké okupační zóně.[53] K Machníkovi většinou nejspíš neměli blízký vztah, pravděpodobně však k němu chovali důvěru jako k bývalému agrárníkovi a představiteli zemědělské a venkovské strany. Schlick nepochybně věděl o jeho dobré pověsti z armády, a tudíž i pro ostatní byl Machník spolehlivou osobou – např. Windischgrätz zcela jistě nemohl Machníka z doby první republiky znát, ale ve své poválečné, značně neutěšené situaci nepochybně hledal osoby s podobným osudem.[54]

Do tolikrát zmiňované vinárny Václava Černého, ze které OBZ udělalo

45 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, Styky Františka Machníka s důstojníky, zpráva 5. oddělení velitelství 2. štábu Bedřichu Reicinovi z 18. srpna 1947.

46 *Rudé právo*, 20. července 1947, s. 4.

47 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, Styky Františka Machníka s důstojníky, zpráva 5. oddělení velitelství 2. štábu Bedřichu Reicinovi z 18. srpna 1947.

48 Se vší pravděpodobností opět zkomolené jméno, patrně se jedná o Ing. Karla Nejdla, Machníkova přítele a prvorepublikového okresního hejtmana politického okresu Klatovy.

49 Klatovský zubař MUDr. Matějíček vlastnil lihovar ve Veselí, části Janovic nad Úhlavou. Zde ho opravdu Lída Baarová navštívila. *AA*, rozhovor autora s Františkem Wiendlem, Klatovy, 9. dubna 2014.

50 Lída Baarová si vzala za manžela Jana Kopeckého, potomka slavného loutkářského rodu.

51 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, taj. zpráva A-1947, Přehled civilní společnosti vinárny Černého v Klatovech, nedatováno.

52 Tamtéž, seznam obyvatel domu 197/I v Klatovech, nedatováno.

53 Tamtéž, Činnost Františka Machníka v poslední době, nedatováno (jistě však po 16. 4. 1947).

54 Srov. ZEMANOVÁ, Nina: *Velhartice a Windischgrätzové ve 40. letech 20. století*.

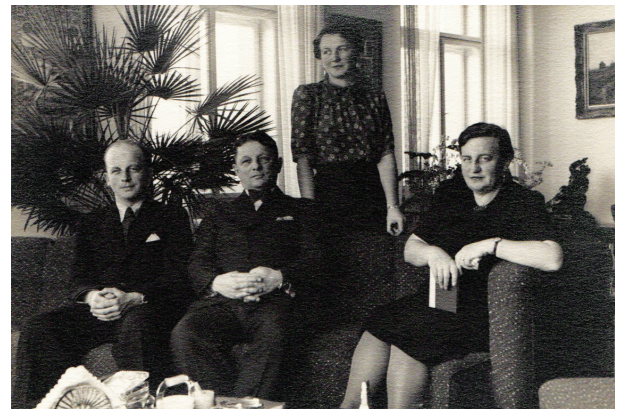

Fotografie ze života Františka Machníka: hospodářská škola v Klatovech, o jejíž rozkvět se jako ředitel zasloužil (foto z konce 30. let), František Machník se svým přítelem, rumunským králem Carolem II. na vojenských manévrech v Milovicích v roce 1936, s dcerou Milenou a s rodinou (manželka Antonie, syn Jan a dcera Milena v prvních letech Protektorátu) *Foto: archiv Jany Sehnalové*

doslova doupě či hnízdo „agrární kliky, západáků či nepřátel státního zřízení“, chodili kromě důstojníků především Machníkovi přátelé z první republiky, kdy v Klatovech působil jako ředitel hospodářské školy a byl zde váženou osobností. Přestože jazyk dokumentů OBZ v mnohém připomíná pozdější hodnocení a obžalovací spisy StB a státních prokurátorů, čteme-li je s chladnou hlavou, mnohé informace z nich se jeví jako naprosto logické a pochopitelné. Jmenovaní důstojníci opravdu patřili mezi Machníkovy přátele. Nelze nevzít v úvahu, že Machník byl tři roky ministrem národní obrany Československa, dlouholetým členem branného výboru Poslanecké sněmovny (v letech 1929–1935 jeho místopředsedou), členem Selské jízdy, sokolem. Vojenské problematice a obranyschopnosti Československa věnoval velký kus života, což ho o něj za války málem připravilo. Jezdectvo bylo jeho vášní a jeho přehnané prosazování bylo chybným rozhodováním, které také nikdo nechce relativizovat. Ovšem situace, kdy se dlouholeté přátelství stane důvodem pro nepřetržité, čtyřiadvacetihodinové sledování a mapování společenských vztahů, není pro demokracii úplně přirozená. Armáda jistě měla právo používat nástroje ke kontrole jak mužstva, tak i důstojnického sboru, neprovádí-li protistátní činnost. Nelze ovšem přejít fakta, která ukazují, že důvodem sledování důstojníků klatovské vojenské posádky bylo přátelství a společenský styk s nevinnou osobou, která byla 16. dubna 1947 obžaloby (byť sebeabsurdnější) zproštěna. Machník byl člověk na odpočinku, důchodce. Ve svobodném, a jak všichni tehdy deklarovali, demokratickém státě mohl v rámci zákona dělat, co uznal za vhodné.[55] Do jízdárny jezdeckých kasáren chodil

55 OBZ projevovalo z pozitivního ohlasu rozsudku u klatovských občanů až strach. Machníkův vliv podle něj vzrůstal. Jako bezúhonná osoba mohl být přijat do Sokola a dalších organizací. Navíc nacistické věznění mu mohlo pomoci k určité aureole mučedníka a hrdiny. Tím vším, konstatovalo hlášení, *dostane se oficielně též do kruhů jezdeckých a důstojnických, takže jeho pozice bude bezmála taková jako před válkou*. Což vedlo k závěru, že jezdectvo musí být za každou cenu z Klatov přesunuto jinam: *Velmi naléhavě mluví pro to, aby nebyly* (sic) *v Klatovech jezdci, i ta závažná okolnost, aby znovu neožila v Klatovech agrární klika, která zde měla za 1. republiky velikou*

jezdit na koni ne jako politická osoba, ale jako člen jezdeckého odboru Sokola, tedy povolené spolkové organizace.[56]

Problematika členství v agrární straně a jejích „těžkých provinění“ už byla v článku naznačena. S tímto cejchem se žilo těžce, zvlášť když byl vypálen i těm, kteří se stranou a stranickou politikou neměli nic společného, nota bene za první republiky apolitickým vojákům.

V dochovaných dokumentech se často objevuje i poukaz na Machníkovo problematické chování v časech okupace. Bylo velmi jednoduché takto někoho očernit, ale často šlo o pouhou pomluvu či nedoložitelné svědectví, které však v poválečné atmosféře vyrovnání se s okupací získávalo na váze. O to více to pak rezonovalo ve spojení s nenáviděným šlechtictvím, zvláště když muži kolem Machníka měli německá příjmení, byť to právě často bylo pouze příjmení, co u nich bylo německé.

ZÁVĚR

Na podzim roku 1947 zájem OBZ o Machníka pominul. Poměry v Československu se vyhrotily a schylovalo se k definitivnímu střetu mezi demokratickým a komunistickým táborem. Zpravodajci měli důležitější úkoly.

Ale jejich práce dokázaly bezpečnostní složky využít. V roce 1952 byl František Machník zatčen StB a Státním soudem v Praze odsouzen k 5 letům odnětí svobody za „spáchání“ trestných činů velezrady a neoznámení protistátní činnosti, jichž se měl dopustit tím, že byl v kontaktu se svým bývalým stranickým kolegou Antonínem Chloupkem, posléze odsouzeným v procesu s tzv. Zelenou internacionálou, či že znal převaděče – příslušníky SNB. Na deskách spisu, který OBZ ke „kauze“ Machník vedlo, stojí s datem 22. prosince 1952: *Již od roku 1945 se případem společně zabývalo StB, min. vnitra i OBZ, získaný materiál se dával státnímu soudu.*[57] Dne 30. března 1948 se v průvodním dopisu k uložení spisu jasně konstatuje: *Vzhledem k chystané revisi retribučního řízení ústředna státní bezpečnosti dovoluje si upozornit na případ Františka Machníka, býv. ministra národní obrany, který byl rozsudkem národního soudu č. ČNs 3/47/26 ze dne 16. dubna osvobozen.*[58]

František Machník byl sice v květnu 1953 díky amnestii prezidenta Antonína Zápotockého propuštěn, ale StB ho sledovala ještě dlouhá léta (zemřel v roce 1967). Jeho syna Jana kontrolovali při cestách do práce a nabízeli mu spolupráci s tajnou policií výměnou za rodinný klid, což odmítl.[59]

Agrárníci celkově nedávali bezpečnostním složkám spát, obavy z jejich reaktivace tu byly stále.[60] A důstojníci? Únor 1948 smetl většinu z nich. Jezdectvo bylo z Klatov přestěhováno do Rokycan a korouhev následně zrušena. Tato složka armády se stala neperspektivní a zároveň měl být navždy zapomenut vliv agrárníků a sedláků na vojsko. Životní osudy důstojníků, mnohdy vláčených po komunistických věznicích, dokazují, že z nich a jejich vlivu mělo komunisty řízené Obranné zpravodajství strach oprávněně. Byli totiž nepřáteli nastupující totality, věrni demokratickým zásadám. pd

OSUDY AGRÁRNÍKŮ V LETECH 1945–1948

Podle Košického vládního programu z 5. dubna 1945 nebyla existence agrární (zemědělské) strany po válce povolena. Její bývalí členové byli v lepším případě vytlačeni z veřejného života, v horším trestně stíháni za své dřívější politické činy. Byli obviňováni ze spolupodílu na Mnichovu 1938, kolaborace s Němci a nečestného chování v letech nacistické okupace. Jejich odbojové aktivity a finanční podpora protiněmecké rezistenci byly zamlčovány. K těmto pomluvám a většinou zcela nespravedlivým obviněním neměli šanci se vyjádřit, přístup do tisku jim byl odepřen.

To se kromě Františka Machníka týkalo i jeho bratrance, bývalého předsedy agrární strany Rudolfa Berana, odsouzeného na 20 let (komunisté požadovali trest smrti). Složitým vyšetřováním, veřejným zostouzením, ale nakonec osvobozením si prošli bývalý předseda vlády Jan Malypetr, exministr vnitra Josef Černý či stranický hospodářský expert Ferdinand Klindera. Šéfredaktor *Venkova*, tiskového orgánu agrárníků, Rudolf Halík byl odsouzen k 18 měsícům vězení.

Někteří z agrárníků vstoupili do jiných stran, ale i tam spíše živořili. Ministr londýnských exilových vlád Ladislav Feierabend dokonce v průběhu volební kampaně na jaře 1946 rezignoval na svou parlamentní kandidaturu, aby „nepoškodil“ národně socialistickou stranu a svým jménem nezhoršil její volební výsledek.

Detailněji ANEV Petr: Agrárníci v třetí republice. Mocný pilíř meziválečného Československa po květnu 1945. *Paměť a dějiny*, 2012, roč. 6, č. 1, s. 11–22 a ROKOSKÝ Jaroslav: Agrárníci – političtí vězni Národní fronty. In: KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – KOCIAN, Jiří – KOKOŠKA, Stanislav (eds.): *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*. Národní archiv – ÚSD AV ČR, Praha 2005, s. 144–153.

a silnou tradici. Jsou zde určité náznaky, aby se tak stalo, a nutno je odstraniti. Srov. *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, Hlášení OBZ Tábor Bedřichu Reicinovi z 3. června 1947.

56 Ze Sokola byl vyloučen až po únoru 1948 např. spolu s otcem a synem Wiendlovými. *AA*, rozhovor autora s Františkem Wiendlem, Klatovy, 9. dubna 2014.

57 *ABS*, f. 302, sign. 302-113-2, desky spisu.

58 Tamtéž, průvodní dopis ke spisu.

59 KOPECKÝ, Lukáš: *František Machník – život agrárního politika a ministra národní obrany*, s. 150.

60 Srov. ŽÁČEK, Pavel: Nástin rozpracování „problematiky agrárníci“ Státní bezpečností v padesátých a šedesátých letech 20. století. In: MILLER, Daniel E. – SAMAL-HRABIK, Mary – ŠOUŠA, Jiří (eds.): *K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách*. Karolinum, Praha 2001, s. 173–180.